

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.11.2014 № 1279)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

№ 4, 2011

[Назад](#)[Головна](#)

УДК 351.823.1:353

Н. Б. Зубрицька,
аспірант Академії муніципального управління

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Статтю присвячено проблематиці євроінтеграційних процесів. Визначено, що інтеграційні процеси в Європі створили нові умови для діяльності банків. Економічна інтеграція посилила концентрацію і централізацію банківського капіталу як усередині окремих європейських країн, так і на міжнародній арені, у результаті чого виникли транснаціональні банківські групи, що контролюють банківський бізнес у багатьох європейських країнах.

Ключові слова: банківська система, бізнес, інтеграція, стратегія, фінансова політика.

This article is devoted to the problems of integration processes. Determined that the European integration process have created a qualitatively new conditions for the banks. Economic integration has strengthened the concentration and centralization of bank capital, both within individual European countries and in the international arena, resulting in any multinational banking groups that monitor banking business in many European countries.

Keywords: banking, business integration, strategy, financial policy.

Вступ

Важливою рисою сучасної світової економіки є поглиблення інтеграційних процесів, що зумовлює необхідність застосування якісно нових підходів до розвитку економіки, які повинні бути спрямовані на формування спільного європейського ринку і проведення спільної для європейських країн економічної та фінансової політики. У процесі європейської інтеграції посилилась роль європейських держав в світових економічних процесах. Європейський Союз (ЄС) перетворився на один з найпотужніших фінансових центрів світу, який переважає за показником сукупного валового продукту та обсягом зовнішньої торгівлі такі економічно потужні країни як США та Японію. Місце, яке займає сьогодні ЄС у світовій економіці, підтверджує ефективність обраної європейцями стратегії, механізмів та методів інтеграції.

Інтеграційні процеси охоплюють різні сфери міжнародної економічної та фінансової діяльності і, перш за все, банківський сектор. Дослідження нових умов банківської діяльності є важливим як для аналізу економічної інтеграції, так і для повнішого виявлення змін у банківській сфері під впливом глобальних економічних процесів.

Проблематика європейської інтеграції знайшла широке висвітлення в економічній літературі. Наукове обґрунтування інтеграційних процесів України наведено у працях таких відомих учених як: О. Білорус, А. Гальчинський, В. Гесьць, М. Долішній, Р. Кашпір, С. Кульпінський, Д. Лук'яненко, Н. Мікула, В. Мусієць, Ю. Полунесів, А. Ревенко, В. Сіденко, В. Сікора, О. Шаров та ін.

Постановка завдання

Проаналізувати вплив євроінтеграційних процесів на розвиток банківської системи України.

Результати

Особливу актуальність проблематиці даного дослідження надає те, що курс на європейську інтеграцію був обраний Україною, як пріоритетний у сфері зовнішньоекономічної діяльності. У 1994 році Україна, першою з пострадянських держав, підписала з ЄС Угоду про партнерство та співробітництво (УПС). Цим документом передбачалося започаткувати партнерство між Європейським Союзом та Україною, яке б сприяло розвитку торгівлі, інвестицій, гармонійних економічних відносин, взаємовигідному економічному, соціальному, фінансовому, цивільному, науково-технічному та культурному співробітництву. У 1998 та 2000 роках указами Президента України було затверджено Стратегію та, відповідно, - Програму інтеграції України в Євросоюз.

В економічній літературі інтеграцію, здебільшого, визначають як „створення єдиної спільноти із кількох незалежних елементів (контрагентів, учасників) або приєднання одного учасника до вже існуючої спільноти” [3].

Досліджуючи процеси європейської інтеграції, науковці аналізують динаміку об'єднального процесу, опираючись на перевірені практикою дослідницькі методи. При цьому вони погоджуються з тим, що інтеграція є складним механізмом, функціонування якого неможливе без узгодження дій усіх його складових елементів. Успішний розвиток інтеграції визнається можливим лише в результаті постійного вдосконалення інтеграційних процесів. З огляду на це, проблему євроінтеграції можна досліджувати в трьох аспектах: як фактор, що сприяє загальному розвитку ЄС; з позицій впливу євроінтеграції на внутрішній розвиток України; з огляду на особливості розвитку банківської системи в умовах євроінтеграції.

Загальний розвиток європейських інтеграційних процесів неможливий без урахування різних теорій та моделей європейської інтеграції. З цієї метою дослідимо основні теорії європейських інтеграційних процесів.

Найбільш відомою та широко розробленою інтеграційною теорією, що відстоює необхідність збереження національного державного суверенітету є “міжурядовий підхід” (“intergovernmentalism”). Основна ідея цієї школи полягає у тому, що держави-члени є більш важливим фактором для розвитку ЄС, ніж його інститути. До прихильників даної теорії належать англійський політолог А.Мілвард та американський дослідник міжнародних відносин С. Хоффман. В інтеграційній політиці держав С.Хоффман пропонував розрізняти два типи проблем: економічні та політичні. Якщо перші піддаються чисто математичному аналізу, що дозволяє робити досить достовірні розрахунки щодо можливості виграшу над витратами, то другі є відносно непередбачуваними. Цим пояснюється можливість компромісів та тимчасових поступок з боку держав з економічних питань та майже повна відсутність таких з політичних. Згідно з твердженням С.Хоффмана, національна держава скоріше співіснує з Європейським Союзом, ніж підпорядкована йому.

Якщо теорія “міжурядового підходу” не передбачає компромісів в політичній сфері, то комунікативна теорія навпаки дозволяє можливість поступок національних можливостей перед можливостями інтегрованого об'єднання, однак без створення наднаціональних інституцій.

На нашу думку, позитивним в теорії “міжурядового підходу” є прагнення зберегти важливість кожної держави-члена співтовариства. Однак, ми не підтримуємо неможливість компромісів в політичній сфері. Тоді як в комунікативній теорії позитивним ми вважаємо якраз можливість певних власних поступок перед інтеграційними з метою колективної безпеки. На наш погляд входження до інтегрованого товариства лише високорозвинених держав, навпаки, призведе до збільшення противаг на основі сильніших та слабших країн.

У європейській економічній думці існують два протилежних підходи до проблеми подальшого розвитку євроінтеграційних процесів. Прихильники першого з

них, які є здебільшого представниками країн-донорів ЄС, підтримуючи необхідність поглиблення інтеграційних процесів, негативно відносяться до глобального розширення ЄС, стверджуючи, що розширений Союз не зможе протистояти викликам сьогодення. На їхню думку, збільшення членів ЄС неминуче призведе до перевантаження, породивши комплекс економічних, політичних та соціальних проблем. Прийняття нових членів в ЄС вже зараз розглядається ними як важка ноша, що ще довгі роки потребуватиме достатньо тривалого “переварювання”. Тому, задля уникнення руйнівних процесів як у ЄС, так і в країнах-кандидатах, останнім пропонується не квапитись зі вступом, мотивуючи це тим, що немає сенсу входити до недієздатного співтовариства.

Прихильники другого напрямку “поглиблення задля розширення” виступають за поглиблення інтеграційних процесів, як необхідної передумови продуманого та продуктивного розширення. У процесі розширення вага Європейського Союзу зростає, розширення ринку має значно посилити позиції Європи у світі.

Прихильники цього напрямку наполягають на необхідності вироблення всеохоплюючої стратегії розширення, що включатиме чітку ціль для країн-кандидатів та економічно-обґрунтовану процедуру їх прийому [2, с. 37-38].

У контексті розширення ЄС появились нові моделі європейської інтеграції, як то концепція “Європи змінних геометрій”, до якої увійшли проекти “міцного ядра” та „концентричних кіл”. Концепція є спробою уникнути перспективи повільного розвитку європейського інтеграційного процесу за рахунок утворення тіснішого солідарного простору для країн, які бажають приймати в ньому участь. Концепція “міцного ядра” обґрунтовувала необхідність утворення останнього у складі п’яти країн: Німеччини, Франції, Бельгії, Нідерландів, Люксембургу. Однак дана концепція виключала з інтеграційного процесу країни з відносно менш розвинутою економікою [2, с. 46-47].

У Франції було запропоновано ідею “концентричних кіл” навколо компактного ядра. Проект передбачав утворення навколо консолідованого ядра різних зон співробітництва з глибиною інтеграції, що послідовно зменшувалась. Роль “ядра” мали виконувати країни, визначені Маастрихтськими угодами, з можливим поступовим розширенням “ядра”. Вступ до ЄС розглядався швидше як нагорода за успішні зміни в економічному та політичному житті країн-кандидатів, ніж як засіб заохочення до реформувань. Було висловлено ідею щодо формування більш вузьких та гнучких кіл, які б дозволяли розвивати співробітництво з невеликою кількістю країн, для прикладу, монетарного кола за участю 7-8 країн, військового, індустріального та інших [5].

Ідея “Європи змінних геометрій” досить вдало відповідає потребам майбутнього розширення ЄС. Країни-кандидати зможуть стати повноправними членами ЄС не одночасно, а поступово, залежно від їхнього економічного та політичного становища. Крім того, після вступу їх чекає досить довгий перехідний період [2, с. 48].

Значно активнішою моделлю виявилася концепція “багатошвидкісної Європи”. Як альтернатива дезінтеграційних процесів у ЄС, розглядається диференціація швидкості інтеграційних процесів у різних країнах. Однак, з точки зору внутрішньої логіки, неможливо здійснити ефективний розподіл основних інтеграційних функцій по секторах, оскільки такий розподіл виглядає штучним і видається неефективним [2, с.49].

Перший напрям, прихильники якого пропонують не квапитись з розширенням ЄС, на нашу думку, може призвести до зменшення позицій ЄС у світі і є, з нашої точки зору, не прийнятним. Позитивним, на наш погляд, є напрям “поглиблення задля розширення”, оскільки визначає чітку ціль для країн-кандидатів, досягнення якої дозволяє досягти поставленої мети – членство в ЄС.

Концепція “Європи змінних геометрій”, на нашу думку, є не зовсім прийнятною, оскільки ставить в нерівні інтеграційні умови країни з менш розвинутою економікою.

Ми вважаємо, що позитивним в концепції “багатошвидкісної Європи” є інтеграція в залежності від швидкості інтеграційних процесів в різних країнах. Ми погоджуємось з тим, що негативним в даній концепції є визначення інтеграційних функцій по секторах, оскільки такий поділ виглядає штучним і неефективним.

Ми вважаємо, що кожна з теорій найкраще відображає євроінтеграційні процеси в той період, коли вона створена. Однак поява нових економічних процесів вимагає подальших змін і доповнень до вже відомих теорій. Поява теорій і концепцій європейської інтеграції, з одного боку висвітлює різні етапи і форми прояву інтеграційних процесів, з іншого – є об’єктивною необхідністю пошуку подальших шляхів кількісного і якісного інтеграційного розвитку країн ЄС. На нашу думку, найбільш прийнятною теорією сучасного розвитку євроінтеграційних процесів є концепція «поглиблення задля розширення», в ході реалізації якої поглиблюються зв’язки між європейськими країнами, встановлюються чіткі цілі для країн-кандидатів, досягнення яких дозволяє вступити до ЄС, розширивши таким чином межі співтовариства, що призведе до посилення позицій ЄС у світі.

Згідно з постулатами теорії та практики економічної інтеграції можна також виділити чотири основних етапи євроінтеграції:

1. Зона вільної торгівлі (ЗВТ). ЗВТ - це торговий режим між двома чи більше країнами, за умовами якого скасовуються митні збори та тарифи при імпорті товарів походженням із цих країн.

2. Митний союз (МС). Тут режим вільної торгівлі розповсюджується не лише на товари походженням з країн, що його складають, а на всі товари, що знаходяться на території будь-якої країни – члена незалежно від їх походження. За умов МС країни – члени відмовляються від власної митної політики та зовнішнього тарифу: встановлюється єдиний митний тариф у торгівлі країн МС з третіми країнами. Товари з третіх країн мають вільний обіг на усій території МС, якщо стосовно них виконані митні формальності та сплачені митні збори і тарифи при перетині єдиного митного кордону МС. Країни – члени МС вже не виступають у міжнародних торговельних відносинах як самостійні суб’єкти, вони втрачають частку свого національного суверенітету.

3. Спільний ринок (СР). У його рамках запроваджується вільне пересування як товарів і послуг, так і головних факторів виробництва – капіталу та робочої сили. Причому, свобода пересування робочої сили – це впровадження умов, за яких кожен з громадян країн – членів СР має рівні умови щодо найму на роботу у будь-якій країні, постійного побуту, соціального захисту тощо. Ці так звані чотири фундаментальних свободи (часто їх ще називають чотири свободи ЄС, оскільки на практиці вони запроваджені лише у Євросоюзі) передбачають відмову країн СР від ще більшої частки власного суверенітету та запровадження цілого ряду спільних політик (не лише митної чи комерційної, але й конкурентної, антимонopolної, сільськогосподарської, соціальної, захисту навколишнього середовища тощо).

4. Економічний та монетарний союз (ЕМС). При його запровадженні країни відмовляються від однієї із найсуттєвіших ознак суверенітету – власної грошової одиниці, запроваджують єдину монетарну політику, приймають зобов’язання у сфері бюджетної політики тощо.

Найвищим рівнем розвитку інтеграційних процесів є валютна інтеграція. Історичний аналіз етапів європейської інтеграції показує, що країни виявили бажання стабілізувати розвиток фінансових відносин, зменшити операційні витрати, залучити додаткові кошти, створити валютну систему в Європі, яка б стала гідним конкурентом світової валюті - долару США.

На нашу думку, із введенням євро центральні банки країн-членів ЄС втратили певні функції, зокрема право самостійно приймати рішення стосовно впливу на грошовий обіг.

Разом з тим, ми вважаємо, що запровадження євро мало такі переваги: ліквідація витрат, пов’язаних з обміном національних валют; запровадження єдиного механізму ціноутворення; підвищення ефективності оцінки ризиків капіталу та послуг; розширення інвестиційних можливостей країн ЄС; поглиблення конкуренції, інтенсивніший розвиток співробітництва та кооперації.

Водночас, з уведенням єдиної європейської валюти євро конкуренція на європейському ринку тільки посилилась, оскільки банки Європи втратили частину своїх доходів від валютно-обмінних операцій. Відтак банки прагнуть компенсувати втрату доходів, збільшуючи обсяги операцій, що загострює конкуренцію і за межами ЄС.

Враховуючи вплив євроінтеграції на внутрішній розвиток України та проблематику даного дослідження, розглянемо підходи вітчизняних науковців до проблеми євроінтеграції України. Одні дослідники не бачать іншого шляху для України як євроінтеграція, інші – аргументовано пояснюють, чому ми ніколи не будемо потрібні Європі, треті – бачать Україну лише в структурах з Росією (для прикладу ЄСП). Що характерно, всі при цьому посилаються на необхідність захисту інтересів держави.

Загальноприйнятим є твердження про те, що однією із основних перешкод на шляху України до ЄС є стан розвитку економіки, її якісні та кількісні характеристики. Так, середній рівень ВВП на душу населення (за паритетами купівельної спроможності національних валют до американського долара) в 1999 році по 15-ти країнах ЄС становив 23180 доларів, тоді як в Україні – 3693 долари або 16% від середнього рівня по країнах ЄС. Що характерно, найвищим цей показник зафіксовано в Люксембурзі – понад 43 тисячі доларів, де доходи в банківському секторі перевищують доходи реального сектору економіки [4, с.6].

Якщо ж аналізувати ВВП країн, які нещодавно були кандидатами до ЄС, то він коливається від 5441 доларів у Румунії до 15813 доларів на душу населення у Словенії [4, с.6].

Наводячи результати аналізу співставлення ВВП різних країн, дослідник євроінтеграції України, професор Андрій Ревенко звертає увагу на те, що загалом по 15 країнах-членах ЄС співвідношення паритетних національних цін (за якими зіставлявся ВВП) до офіційного курсу майже співпадає, тоді як в країнах із середнім та

низьким ВВП на душу населення значно відрізняється. Для прикладу, в Туреччині паритетні ціни до ВВП становлять 47% від курсового співвідношення, Польщі – 45%, Естонії – 42%, Словаччині – 33%, Румунії – 29%, тоді як в Україні лише 17%. Тобто реально в Туреччині, Польщі, Естонії, Словаччині, Румунії на долар можна придбати значно більше товарів і послуг, які входять до ВВП, ніж в Україні [4, с.6].

На думку деяких українських науковців України, навіть при сучасних темпах економічного зростання, знадобиться 50 років, щоб досягнути рівня розвинених європейських країн. Саме тому необхідний ривок – особлива форма руху, яка вимагає підпорядкування всіх намірів одній меті, концентрації всіх сил і ресурсів на одному напрямку [1]. Очевидно, що країни-донори ЄС навряд чи погодяться платити значні кошти для вирішення болючих проблем української економіки, оскільки фактично відсутня зацікавленість ЄС у розвитку економіки України. Одним із стимулів для запрошення України до європейської спільноти могла б стати зацікавленість європейців у внутрішньому українському ринку, а звідси – значні іноземні інвестиції європейських держав в українську економіку. Відтак, виникла б зацікавленість в уніфікації українського законодавства до законодавства ЄС. Однак, у сучасних умовах, за даними Мінекономіки, рівень прямих іноземних інвестицій на душу населення складає близько 2% середньоевропейського.

Залучення іноземних інвестицій стає ключовим чинником створення конкурентоспроможності в епоху перехідної економіки, оскільки стратегічні інвестори вкладають не тільки гроші, а й сучасне ноу-хау, високі стандарти корпоративного управління, що також зумовлює актуальність розроблення системи заходів для створення в Україні сприятливого інвестиційного клімату.

Цінними з позицій дослідження питання євроінтеграції України є результати дослідження, проведеного Світовим банком і ЄБРР у 27 країнах, де вони здійснюють свої операції. Його метою було визначення рівня сприяння діяльності уряду та органів регулювання, створенню умов для розвитку бізнесу й залучення інвестицій.

Методологія проведення дослідження включала кількісні та якісні характеристики ділового середовища, тощо.

Результати досліджень виявили, що з одного боку, нашій країні наразі не вдається кардинально поліпшити інвестиційний клімат, а з іншого – статистичні показники країни свідчать про значний макроекономічний прорив – один з найбільш вражаючих у всьому регіоні. Як вважають фахівці ЄБРР і Світового банку, це якоюсь мірою пояснюється специфікою сформованої в країні політико-економічної системи, де інтереси “великого бізнесу” сильно впливають на прийняття політичних та системних економічних рішень.

З одного боку, така модель дозволяє відносно вузькому колу фінансово-промислових груп і великих підприємств за допомогою політичного впливу і потужного лобі покращувати економічні показники, з іншого – веде до перетворення країни на “закрите акціонерне товариство”, де дрібні акціонери практично не мають ніяких важелів і можливостей захищати свої інтереси.

У підсумку, з поміж інших, виділимо декілька пріоритетів для створення інвестиційної привабливості: прозоре та передбачуване функціонування всієї системи державного управління і прийняття рішень; ефективне та справедливе функціонування судової системи й виконання судових рішень.

Такий підхід, разом з іншими першочерговими заходами щодо розвитку економіки, дозволить, створити в Україні основи сталого економічного зростання, змусить, зрештою, європейське співтовариство самому порушити питання про місце і роль України у своїй сім’ї.

Розгляд прикладних аспектів євроінтеграційних намірів України показав, що до найвагоміших економічних факторів, які перешкоджають євроінтеграційним намірам України, на наш погляд, слід віднести:

- значний розрив в рівнях економічного розвитку України та країн ЄС;
- низькі обсяги іноземних інвестицій;
- неефективне функціонування судової системи;
- невідповідність у рівнях життя населення України та країн ЄС.

Розглядаючи проблематику євроінтеграції, основний акцент в дослідженні ми робимо на аналізі питань з огляду впливу євроінтеграційних процесів на розвиток банківської системи як на національному, так і на регіональному (світовому) рівнях.

Висновки

Наголошено, що проблематику євроінтеграції України можна досліджувати в трьох аспектах: як фактор, що сприяє загальному розвитку ЄС; з позицій впливу євроінтеграції на внутрішній розвиток України; з огляду на особливості розвитку банківської системи в умовах євроінтеграції. Основний акцент в статті нами зроблено на аналізі впливу євроінтеграційних процесів на розвиток банківської системи України.

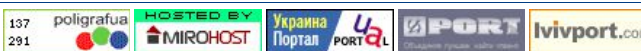
Європейська інтеграція є об’єктивним процесом поступового зближення та взаємопроникнення близьких за рівнем розвитку країн і формування на цій основі спільного політичного, економічного, торговельного, фінансового, валютного простору. Теоретичною основою європейської інтеграції виступають концепції міжурядового підходу, комунікативна теорія, „поглиблення задля розширення”, „Європи змінних геометрій”, „концентричних кіл”, „різношвидкісної Європи”. Спроби теоретичного узагальнення економічної інтеграції, поява нових її моделей є, з одного боку віддзеркаленням різних етапів, рівнів зрілості та проявів інтеграційних процесів, з іншого – об’єктивною необхідністю пошуку подальших шляхів розвитку Європейського Союзу.

Аналіз теоретико-прикладних засад розвитку євроінтеграційних процесів засвідчив, що в практиці європейських країн є приклади як позитивного впливу євроінтеграційних процесів, так і певних ризиків в розвитку банківських систем цих країн, пов’язаних з надходженням іноземного капіталу. Залучення ж лише вітчизняних ресурсів для розвитку економіки України може призвести до того, що період відродження економіки та досягнення європейського рівня триватиме 20 і більше років. Тому вже сьогодні постає необхідність широкого залучення іноземних інвестицій.

Література

1. Кінах А. Стратегія ривка на шляху інтеграції у світове економічне співтовариство / Кінах А. // Дзеркало тижня. – 2003. – № 1. – С. 9.
2. Копійка В. Європейський Союз: заснування і етапи становлення / Копійка В., Шинкаренко Т. – Київ: Вид. Дім „Ін Юре”, 2001. – 447 с.
3. Міщенко В. Фінансово-економічні складові реалізації інтеграційних процесів / Міщенко В. // Вісник НБУ.- 2003.-№ 10. – С. 16-17.
4. Прейгер Д.К. Транзитний потенціал України: реалізація та розвиток у контексті розширення ЄС / [Прейгер Д.К., Новикова А.М., Мальячук І.А., Гриневич Т.І.] // Стратегічна панорама – 2003. – № 2. – С. 3-13.
5. Шляхом європейської інтеграції. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки). – К.:ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.

Стаття надійшла до редакції 19 квітня 2011 року.

ТОВ "ДКС Центр"